

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

5-ik szám.

Szerkesztői szállás,
 hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipacze sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.
 Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal,
 hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

KAZINCZY NYELVÚJÍTÁSA.

III.

(Folytatás.)

Ezen irány, melyet egészen sajátjává nem tehet s szavai természetéhez képest nem eszközölhet minden részben a magyar szellem, de a melyet saját irányánál, nyelvtörténeti előzményeinél fogva is, hajlandósága s hivatása irányában alkalmazni, elhanyagoltatt a XVIII. században. Beszédünk oly terjedt szavakból állott, hogy mondataink folyása feltűnően nehézkes, egyes elnevezéseink, jellemzőbb szavaink más művelt népekéihez képest bágyadtak és életlenek lettek.

Okozták ezt :

1. Igen számosan *összehalmozott képzőink*. Sokfélék és hosszasok ezek. Az indgermán nyelvek segédigéit nagy részt képzőkkel tesszük ki, melyek benső erőt adhatnak, de a hol külső csinról van főkép szó, ott alkalmatlanok. Mert a mellett, hogy hosszak, még a) igen kemény hangokból állanak (hat-het, tat-tet, ód öd, aszt-eszt stb. b) mindig épen maradnak, alig kopnak le valaha c) igen összehalmozódnak, az utó-képző mellett még előképző is számtalanszor állván d) a nyelv fejlődési folyása által mintegy ellenállhatlanul szaporítottak és megtartottak. Így állottak elő mesés hosszúságu szavaink : figyelmezni, figyelmeztetni, figyelmeztetődni, figyelmeztettetni, figyelmeztetethesselek, nálamnál, tölemtől — aztat, engemet, — szükségesség, igazságosság, — szerelmetes, kellemetes, alkalmas, — pediglen, megintlen stb.

2. Többek közt a *való* pótlék, mely nemcsak szükséges létjelentési vagy kapcsolási minőségben, hanem valamely idéetlen bővítésül is használtatott ilyekben : az igazságra *való* nézve, — szüntelen*való*képen, ehhez *való* képest, — istenre *való* emlékezés, — tisztelettel *való* viseltetés, — az ő sok gonosz cselekedeteiért *való* büntetés helyett hatalmának jóval *való* öregbítettésével jutalmaztatott (Budai), nyavalyasságos stb.

3. *Igen* hosszás *határzóink* s *kötszóink* : azokáért, ez okáért, annakokáért, annakfelette, — akképen, szükségesképen, rettenetesképen, szüntelen*való*képen, — mindazonáltal stb. — viszontag, készantag.

4. *Anévmások összehalmozott használata* : az embernek a feje, — az embernek az ő élete, — énnekem, tenéked, őneki és őnékie. A visszahozó *ki* mellett az a örökös megjelenése.

5. *Kellemetlen összetételek* : alattavalói — magamviselete — lelkeseméreti — helybenhagyni.

6. *Összetételek hiánya* a) a birtokviszony : lónak feje (lófő) embernek elméje (emberi ész) istennek ítélete (istenitélet) életnek utja (élet-ut). *Anak* rag pedig darabossága ellenére is sürgősebben használtatott mint valaha; úgy hogy előfordúlnak egymásután több szó mellett. — b) a tárgyi viszonyban : hitemet mondás (hitmondás) seregét sokáig *való* éheztetés s gyötrés (se-

reg-gyötrés v. gyötrése). — c) egyszerű jelzői viszony helyett: arany-ékszerek (aranyból való ékességek) elefántcsont torony (elefántcsontból való torony.)

7. Szókötési hiányok miatt: a) az igen kifejtett hosszás mellékmondatokkal vegyített periodusok. Okozzák ezt a gondolkodás erőltetésén s a próza lebegését eszközölhető művészi könnyűség hiányán, s úgy szólván a próza prózaiságán kívül a nyelv részéről az igen hosszás igealakok, kevésbé hangzatos és szokatlan részesülők. Mert a közbeszéd a látott alakot alig, a látandót is gyéren használja. Mondjuk: *a tévő leszel*, a mondó vagyok; de a jövő alakja (andó—endő), úgy nézem, csak a művelt beszéd mód erőltetésére honosult meg s szinte csak műszófélekben jelenik meg (halandó, romlandó, ünnepélyes beszédben — veszendő) s leginkább epithetonul használtatik, mondományul alig; mi ismét jellemző s a magyar részesülőknek igemivoltára erélyesen figyelmeztet.

Nagy hiánya mondatszerkesztésünknek, hogy jelzőink állandóan elül állanak. Egy, négy-öt hosszás jelzővel terhelt főnevet, alanyt vagy tárgyat, elvárni igen terhelő feladat, s a mondat értelmét nehezíti; holott más nyelvekben nemcsak az u. n. appositio (értelmező v. melléklet) hanem bármely rövidebb vagy hosszabb jelző is állhat hátul, mi által a beszédnek könnyebb mozgás adatik. Igen szépnek, kedvesnek érzem a Niebelungen első sorait:

Uns ist in alten maeren wunders vil geseit
Von helden lobebaeren von grosser kuonheit . .
Ir pflegen dri küenege edel und rich stb.

Ily szép az erdélyi megszólításokban az *édes utóltétele*, — s erőteljes a magyar népénél is: *álmomban tüzet láttam nagyot!* — De a magyarban csak az újabb stíl él eme szórenddel szabadabban; előbb mellőzve volt, mint minden a mi népies és nyelvtörténeti.

b) Nem volt lehetséges nálunk kivált a jelzőt és főnevet egymástól közbetétel által elválasztani. Mondat közbetevése maig is csak a költőknek engedtetik. Így aztán a relatív mellékmondat gyakran oly szó mellé jár, melyre mutatván kétértelműséget okoz vagy kellemetlen szórend áll elő. Így: ember nem emlékeznék istenére, *ki mindenét tőle vevé?*

c) Nem válhatott messze el a tárgy az igétől, valamint a házározó kifejezés a mondománytól. Nem igen volt szabad így fűzni a szókat: a koronát ő szerzé és a királyczimet. — Országát, mert nem érdemelte, nem nyerte vissza. — E két utóbb esetre nézve szabadabban mozog a mai s szolgálilag bilincselve volt a régibb nyelvkezelés.

d) Szókötési latinismuskok sem gyérek. Fentebb is említém, hogy igéink időhasználatára maig is nyögi a latinságot; amaz időben még botrányosabb volt. Minden előadási, említési főmondat után a kétség legkisebb mértékének fenforgása nélkül állott a *köt-mód* (feltételes-kapcsoló?) *légyen* toldatu multja. Megszületett a *fogok* körülírásu jövő, melynek idegenességét a nép nyelve nyilván mutatja. — Így a többesnek ugyanis igen darabos (kopogós) végzete: hét *eszten-dők* alatt, — az *a ki, a mely* és ettől eredő időhatározók használata mondatcsoport elején és pont után; a vita sok bajt okozott. *Mely* így esett. — A *hanemha* teljesen latin helyezése, mi már régóta fordult elő és nem azonos a régi népnél hallatszott *haneha* (talám) szóval. — Ide tartozik az elbeszélésben idő- vagy helykötszók után előforduló kapcsoló mód régmultja (óhajtói mult) és sok más hiány, mely leginkább terjedtséget, hosszadalmas tartalmatlanságot okozott a beszédnek. Mily nagy áldás az, ha a nyelvnek egész közkeletű kincs-készletében nincs semmi kétes értékű vagy használatú anyag rész! Mily boldog népek, melyeknél már ritkán kerül a sor aesthetikai körökben a grammatikára! Mily boldogtalan nép voltunk egy időben — infelices grammatikai!

Az előszámlált és hasonló hiányok által nyelvünk nemcsak tarkává, színetlenné és úgy szólván, jellemtelessé hanem tartalmatlanná, habozóvá s élettelessé lett. Tapasztaljuk ezt, csak magasabb előadású művekbe tekintünk. Mily erőlködéssel akarják a bölcsészeti fogalmakat kifejezni oly szerzők is, kiket e dologban a tartalom vagy tárgy alapos ismerete, sőt a stílus legjobb vezére s mestere, a benső hivatás sem gátol, egy *Imre János, Sárvári* (Erkölcsi philosophia) *Márton István*, — a matematikaiakat *Dugonics* vagy *Pethe* — kik pedig a rész nyelvújítókhoz tartoztak — a termé-

szettaniakat például Varga Márton („a gyönyörű természet tudománya“), — a történelmi kifejezéseket *Budai!* És mily tágan összeillő, laza és határozatlan kifejezésekkel szólnak mégis! — Még inkább vergődött a költői irány, ha főlebb akart a közélet sebélyeinél emelkedni, ha fensőbb eszméket, magasb képzeteket akart tolmácsolni; ha a köznapi didaxis, a római költők elhasznált metaphorái, figurái, a leirási áradozás helyett valami ihlettel született, valóban költői gondolatot kellett kifejeznie!

Elég legyen mindkét nemre, a tudományira és költőire, egy pár példa. Csak a kezem ügyében levőkből idézek s keveset. Mert itt mondhatni, ha valahol: *ex uno nosce omnes!* Itt kivétel alig található.

Orczy, a magasztalt műveltségű s valóban lelkes férfiú — egy beszédében (Orpheus II. 233. l.) — így szól: A t. n. vármegyéhez vonzó igaz szeretetemből azon törődtem én, mikép *vállasabb*, erősebb, ifjabb és oly *erkölcsökkel* bíró személyre *háríthatasam* hivatalomat, kiről bizonyos lehessen, hogy a t. n. vármegye igazgatását mind a felsőségnek, mind a n. statusoknak *elégtételével* fogja viselhetni.

Sárvári nagyra becsült Erkölcsei philosophiájában, így szól (9, 10. §.): Hogy valamely legfelsőbb vagy legfőbb erkölcsi *regulának*, principiumnak kell lenni, mely minden okossággal bíró *valóságra, közelebről* minden emberre szükségesképen kiterjedjen, arról nem lehet kételkedni. . . Az okos akarathoz kötelező és meghatározó *fundamentoma* valamely cselekedetnek véghezvitelére vagy a lehet, hogy az által, mint eszköz által, valamely *idegen célra*, vagy pedig semmi idegen célra nem figyelmez, — semmi idegen cél vagy *materia* nincsen, a mi *meghatározza* az akaratot a cselekedetre.

Budai (Köz. Historia V. l.) így szól: Nagy különbség van a tudományok között magokra az ő természetekre nézve. Vagynak olyanok, melyek egyedül az észből *telnek* ki, *következésképpen* azokban jó elmének csupán gondolkozás által is boldogulni lehet. A kik ezekben *ujjabb* és *ujjabb* igazságokat találnak fel, azokat *megmutogatják*, rendbeszedik és haszonra fordítják: azok *nagy elméjüknek* (génies) mondattatnak stb.

Kis János (Magyar nyelv állapotj. 81 l.) így: A német nyelv csaknem minden új nyelveket felyül halad *hathatóságával*, de a magyar . . . *vele ér*. Leginkább a szó szabadon való helyheztetése, a mi a hathatóságnak *kedvez* stb.

Mily küzdés a ki nem fejezhető, a beszélő tehetséget kinezva magyarul megszületni akaró eszme és a nyelvanyag közt! Mennyi magyarzó ismétlés, körülírás és synonymhalmozás! Mily homály, midőn az irányt *cél*, *regula*, — az irányzást *meghatározás*, *ráfordítás*, — a vitát *veszekedés*, — művészetet *mesterség*, — az általánost *fő* vagy *közönséges*, — az elvet *regula*, *principium*, *törvény*, — a tervet *feltétel* *szándék*, — a szabályt *regula*, *törvény*, *szabás*, *hagyás*, *meghagyás*, — az alacsonyt, alnemüt *alávaló* stb. fejezi ki! Mily kerülgetése egy felől az idegenességnek, más részről a homálynak, értetlenségnek, melybe az író csak akkor nem bukik minden lépten, ha közdolgokról köznyelven ír. Tudományos irányban az eszmék a szóár közepett oly gyéren és elhalványodva tűnnek elő, mint nantes in gurgite vasto!

Ezen állapota a nyelvnek és irálynak megérdemli a gondos tájékozást. Mert itt egy nevezetes elvre jutunk, mely nem új, de oly igaz, hogy gyakorta kell említenünk: a népek művelődésének hévmérője a nyelv, — s hogy nekünk ügyelnünk kell, hogy művelődésünk alapos, teljes és életreható legyen, — kiható a nyelv képezőjére, a népre. Csak a közművelődés folyton-folyó munkája fogja az ujabkori fogalmakat meghonosítani, elsajátítani, s a művelődéssel minden alsóbb és felsőbb szellemi tehetségek mozgásba jövén, az új eszmékkal az új szókat is a meglevő kincs-alapból előteremteni. Mert a nemzetre nézve is úgy áll a dolog, mint egyénre nézve. Egy igazán művelt ember sem küzd előadásában a szókkal, vagy csak kivételkép; mert tanulmányát nem a stílnak vagy beszédre, hanem a tárgyra irányozza főképen. Egy valódi jeles író sem nehéz vagy homályos előadású; ha csak nem szándékosan. Így egy rendes művelődési folyamaton haladó nemzet sem birhat sok eszmével és kevés szóval, — egy sem kénytelenül sebesen, mintegy zaklatva vergődni át a nyelvújításon, mely néha oly természetel-

lenes ugrásféle lehet a szellemre nézve, a milyen a testre nézve képzelhetetlen. Csak a művelődés útján ön vagy más hibája miatt megállapodott és elmaradt népen esik meg, hogy a neologismus ezen válságának kitéssék. — De visszatérek az azon időkbeli nyelvállapot ismertetésére.

Hijába keressük itt a stil egyéb szépségeit is. Az élénkséget a legközönséges figurákban, szónoki felkiáltásokban, kérdésekben, hosszas hasonlatokban keresték. Ezt legtöbbször a fensőbb eszmék hijánya okozta, vagy azok általi csekély érdekeltség. Nem is csoda, ha ez fel nem ébred oly korban, melyben a keblek különösen meghatva nincsenek. Ezért van, hogy a szépért és igazért való azon lelkesedés is, mely itt-ott feltűnik, inkább prózai vagy szónoki áradozás, vagy csinált vagy előkészült pathosz, mint a művésznak, a valódi indulatnak megfelelő rövid mondatokban kifejezett szenvedélye... S e kor közelebb is állott a naivitáshoz, a fensőbb aesthetikai dolgok iránti közönyösséghez, az érzelmi egyszerűséghez. Ide mutatnak alkalmi költeményeink. Ily időben származnak a végtelenül tűnődő „éji gondolatok,” a részletes és hosszas „évszak-leírások,” a philosophus tanköltemények, melyekből semmi sem marad ki, csak az egyik legfőbb philosophiaeszme, a szép, — és orvosi tudomány versbe foglalva s több ilyfélék.

A választékosságot szintoly kevéssé találjuk fel. — A póri kifejezéseket, a vaskos elnevezéseket, a legalsóbb osztályok köréből vett szókat némely lángelmű írónak kivételesen elnézhetni. De a nemzet szépirodalma ily dolgok raktára nem lehet, mert az a legfensőbb szellemi élet tüköre. Nálunk azon időben nemcsak némi tisztátlanság fordult elő az irodalomban — *Kazinczy* és *Dessewffy* levelezésök szerint némely nagy uraink életében is, botrányos mértékben — hanem jobb akaratu s magasbra hivatott férfaink írásmódja is alant járt. Kifejezéseik megfelelték a nemzetileg erős, de éppen nem finom társalkodásnak, melynek központja politikai gyülekezéseink voltak. Tisztes és kedves alakok maradnak örökre tisztválasztó, gyűléskedő, hazafias dolgokról társalkodó atyáink. Nem cserélnők el őket s emlékezetüket bizonynyal a forradalmazó fran-

ciák vagy Cromwell kerekfejűinek alakjaival. De ha az a kérdés, vajon általában oly művelt társalkodók, oly fentjáró szellemek voltak-e, hogy körükből művészeti nemesb izlés, irodalmi magasb törekvés, választékos stil, finom nyelvképesség forrhatott volna ki, vagy általuk ilyes tenyészhetett volna: elhatározottan mondanunk kell: nem. Nemesek voltak és nagyok, de finomak nem. Ismeretükben alaposak, álladalmi dolgaikban gyakorlatiak voltak, és általán eszesek, tehetségesek; de nehezen képezhetők. Előadásuk a tartalom és nagy honfi-eszmék hatalmával erős, mint jellemök is derék és férfias; de eme tehetséggel, az elvontabb, az ideális szép iránti vonzalommal, hajlékonysággal nem bírtak. Ezen állapot menthető, mint előbb is mondtam, de ama korban elkésett s tovább fön nem maradhatott. Az idő kívánta, hogy az elme és szív művelődjék, hogy az erkölcsi erő mellett a műzlés is fejlődjék; éppen e szükségből fejlett ki a külföldi műveltség felé vonzódás is.

Milyen volt ez időben irodalmi nyelvezetünk választékossága: könnyü felismerni. *Gvadányi*, a lovassági tábornok, *Peleskei Notárius*ában, s *Rontó Pál*ban oly dolgokat mond el, melyeket ma leírni nem lehet. Csokonai *Dorottya*ját, *juveniliá*ját nem említem; bár nem tudom, nem tett-e az akkori ifjúságra nagyobb hatást ezekkel, mint valóban magas *Remény*-ével, *Tihanyi viszhang*-jával és egyébbel. — Igaz, hogy az ő pajkosságuk, mert trágárságnak nem igen mondhatni — nem tervszerű, nem csábítani törekvő, s így nem hasonlítható a francia újabb regényírók egyik iskolájához, nem is a test azon emancipációjából folyt, mely a XIX. században nem elmélet vagy szépségy többé, hanem általánosán a vérbe átment dúló nyavalya lett. Amaz naiv, játszi szeszélyes és neveltető, s éppen azért kivételes, s nem oly ingerlő és elgyöngítő volt. Egyedül a népieshez vonzódásnak eredménye. A kettő közt mily nagy különbség van! A görögöknél őskori a sicíliai dévajtság, — a rómaiaknál vagy inkább *italok*nál a fesceninek négy századdal előbb divatoztak, mielőtt a horatiusi *parcus deorum cultor et infrequens* és *donec templa refeceris* éneklésére vagy az augustusi család-törvényekre szükség lett volna.

A stilon tapasztalhatni, mily szükében valának embereink a szép és nemes kifejezéseknek, — mennyire kezük ügyében estek a rútak, illetlenek, közönségesek. Egy nagy tudományu történetirónk a fejedelmek és népek vitáit, surlódásait rendesen, vagy gyakran, *veszekedésnek* nevezi munkáiban. Emliti, hogy egy király a *dib-dáb* pénz helyett jobbat veretett. Emlit *viszketeges* elméket, *vizre* visznek, *ostoba* tévelygés, s több ilyen.

Agis tragoedia hires és művelt szerzője ugyanebben így szól :

... miért fogantalak kínos ágyékomban? ...
Az istenek adták szívünkbe e tüzet,
Nem *köphetjük* ezt ki, mint szánkából a vizet.
Lásd meg, mint esmerik Venusnak *hámjait*.

A lelkes és nagy műveltségű *Péczely*, hálat adván az országos rendeknek a nemzeti nyelv fölemeléseért, hasonlítja azokat orvosokhoz, kik

..... tértek mindjárt a kútfőkre
a *vérhasban* kinlódó hazát gyógyítják, nem mint
rosz orvos, ki
.... a beteget gyötri receptjével
Ma ez, holnap majd más dózissal itatja
S klystirozza mig másvilágra igatja.

Kisfaludy S. méltán dicsért Himfy-daliban Ámort gyakran nevezi *latornak*, — Varjasnak *foga fájt* valamire stb. E szép dalok pedig nem akarnak népiesek lenni.

Soknál találni csodálatos vegyületben a népiest és erőltetetten finomat, — soknál a francia utánzás hitvány sikerét. Ezen utánzás legalább a népiesség fogyatkozásaitól meg nem menthető költészetünket. — Bizonyos, hogy a költészet némely fájában szükéges a népiesség realismusának némi mértéke. Sőt általában is hivatása a költészetnek a képzelődés délibáb-játékával körüllebegni, felemelni a legközebb dolgokat is; de a mi aesthetikai értékkel nem bír, sőt a mi az emberben tisztán állati: azzal nem foglal-

kozhatik. A hellén költészet nem emelte ki az élet meztelenségeit, s a hellen szobrász nem tette feltünővé a szobornak azon részét, melyre az ujabbkori művész leplet von. A mai költészetnek pedig eszményi jelleméhez képest mindent kicsinyleni kell magához, a mi egyedül testi dolog és a mit a szemérem elfedez, — mely szemérem ugy sem egyéb, mint a szép eszményének vagy eszményi szépnek az érzékileg kedvessel való ellenkezése. A népiességet, sem nyelvezeti idiotismusaira, sem észjárása alacsonyosságára nézve, azért nem tette soha bármely költészet is mesterévé, mert a költészet fogalmában volt mindenkor felemelkedni és felemelni, sohasem pedig lejjebb szállni, vagy szállítani.

Hijába keressük a magyar irányban a fensőbb stil egyéb kellékeit is. A szók öszszesimulásából, a tartalom szellemének megfelelő szó- és mondat-alkotásból eredő harmónia, — a nyelv azon hajlékonysága, mely a gondolatot születésében, egész valójában, mozgásában kifejezi, érezteti, — mely annak, mint nyujtható anyag, minden része emelkedését vagy mélyedését kiadja, — a gondolat-mozzanatok fontosságához simuló mondatok hangzata: mindez nemcsak nem létezett, hanem alig is ismertetett. Szükségek sem forgott fen, valóságuk sem vala kívánható. Sok idő kellett még arra, hogy a nyelv és irány jelességeit külföldi jeles, vagy az eddig fogékonyság nélkül élvezett klasszikai művekből avagy csak eszméletileg is megismerjük. Finomabb érzés felgerjedése egy részről, egyszersmind a nyelv elemeinek mintegy a művelt izlés rostáján átbocsátása eszközölte ezt csak későbbre. És szükséges volt egy kor és annak egy képviselője, ki a művészet lényegével, a nyelvkezelés titkaival megismertessen bennünket.

IMRE SÁNDOR.

BELIROPALOM.

KUKLINÉ PRÉDIKÁCIÓI. Összeszedte Kukli Jeremiás. Kolozsvár. 1860. Stein János tulajdona.

E mű, a mint a névtelen átdolgozó is megjegyzi, Jerrold Douglas ily című munkájának: Mrs. Caudle's curtain lectures, (Caudlené ágybéli leczkéi) átdolgozása. A jeles angol humoristának bizonyosan egyik legsikerültebb műve. Biztosan, művészi kézzel s lélektani vonásokkal van itt rajzolva egy különben jó, de nyelvezet asszony, ki minden semmiségből pörpatvart szól, s ha egyszer belejő a beszédbe, önmagát izgatva beszél beszél, a meddig csak el nem fárad. Tulajdonkép soha sem fárad el. Nem azért hallgat, mintha nem volna még mondani valója vagy meglippent volna a nyelve, a világért sem, hanem mert férje már nem mond ellent vagy éppen elaludt. Férje, Kukli uram, a jámbor kereskedő, napestig boltjában van elfoglalva, de este tiztől reggeli hét óráig sehova sem menekülhet, kénytelen lefeküdni és hallgatni neje prédikációit. Kukliné mindig talál textust, soha sem fogy ki a beszédéből. Ha férje egy jó barátjának ötven forintot kölcsönzött, ha a kávéházból pipafüstöt hozott haza, ha barátjával a „Három rózsá”-nál talált vacsorálni, ha esernyőjét oda adta valamelyik ismerősének, ha későcskén jöven haza kirukkól vele, hogy ezután külön kapukulesot csináltat magának, ha feleségénél fiatalabb és szebb nőszemély köszön neki, ha merészel szót emelni, hogy a szobát nem kellene annyiszor zsurolni s több efféle: Kukliné mindjárt előáll egy-egy prédikációval, s ha utazni mennek, az uton Pesten, Drezdában, mindennap akad egy-egy tárgy, mely fölött papolnia kell. Sőt halálos ágyán sem hallgathat. Meg nem tud halni addig, míg nem tart egy prédikációt arról, hogy nem a vékony cipőben hült meg, nem azért beteg, hanem Kukli uram viszi sirba, miatta hült meg, hijába szabadkozik Kukli uram, mert egyetlen férfi sem ölte meg feleségét úgy, hogy halálának más okot ne tudott volna kapni.

Ilyen Kukliné, kinek harmincznyolcz válogatott prédikációját veszi az olvasó. Szereti férjét, de féltékenységgel kiozsa, gondos háziasszony, de gondosságával elgyötri mind magát, mind családját, kissé képmutató, hiú és nagyravágyó, de mindezt maga sem tudja, annyira meg van győződve női tökélyeiről, szerencsétlennék, áldozatnak hiszi magát, kire nem érdemes Kukli uram; a beszéd, nyelvelés eleme, mulatsága, kinja. Mily hamar talál anyagot a beszédre, feddőzésre, mint nyújtja ki s alakítja oly szörnyűséggé, hogy maga is megborad bele. Veszekedése, bizonyítgatása

az eszmetársulat; egyik eszme a másikat költi fel benne s a legtávolibbakra is oly könnyen lebben át, annyi minden eszébe jut, hogy az ember alig remélheti végét. Például abból, hogy férje egyik barátjának ötven forintot kölcsönzött, kiokoskodja, hogy soha sem vehet magának új ruhát, lányainak új kalapot, az adót nem fizethetik ki, kis fiók a tört ablak miatt meg fog halni, a házat nem biztosíthatván, mindnyájan a lángok martalékává lesznek, fürdőre menésről szó sem lehet s Ilka lányuk kora sirba száll, kutyájok dühödve fog haza jöni s az egész családot összemardossa, az ablaktáblákat örökké csapja a szél, kéményök kigyul, az egerek miatt szemöket sem hunyhatják be, házokba betörnek a tolvajok, kis Zsuzsájokból gyámoltalan vén leány lesz és mindez csak azért, mert férje ötven forintot adott kölcsön.

Nevetséges alak, de soha sem költi fel sem szánalmunkat, sem megvetésünket; rajzának körvonalai nagyitva vannak, de egy pár helyet leszámítva, sehol sem túlozva; inkább typusnak, mint egyéneknek látszik, de mégis oly vegyülete a kettőnek, mely a legtestvériesben olvad össze. Valóságos komikai alak, tulajdonkép férje van humorosan felfogva. Kukli uramnak jó és erős kedélye van, ismeri neje hibáját, de azért folyvást szeretni tudja, vagy legalább megnyugszik sorsában. Nem sokat hajt nyelvelésére, sőt a legtöbbször mulatja magát rajta. Egy-egy közbevetett kérdéssel, megjegyzéssel ingerli, boszantja s elalszik sápitozásai alatt. Annyira megszokja a sok ágybéli prédikációt, hogy, felesége halálával, sehogy sem tud éjjelenként aludni. Neje folyvást beszél mellette, hallani véli prédikációit. A hangok néha oly hallhatók, valódiak és élénkek, hogy Kukli egészen összeborzadva még öregsége felől is kételkedni kezdett. Ilyenkor keze vagy lába egy-egy mozdulattal győzte meg magát arról, hogy fészkében egyedül van. De a beszéd mégsem hallgatott el. Mégis csak borzasztó, hogy e kisértetes szózat untalan háborgassa, hogy mindenféle példabeszédek, közmondások, oktatások, parancsok, feddések zúduljanak nyakára s neje mégse legyen sehol. Végre eltökélte magát, hogy boldogult nejének egy-egy prédikációját minden este papirra tegye. Ez a foglalkozás hihetőleg meg fogja nyugtatni az őt háborgató kisértetet. Ugy is történt. Kukli megboldogult feleségének prédikációit hűségesen naplóba szedte; Kukliné nyelvének lelke erre megnyugodott, Kukli uram pedig alhatott háborítás nélkül.

Ime a férj közli velünk neje prédikációit, melyek neki annyi unalmat és mulatságot, boszankodást és gyönyört okoztak, melyekben a sok tul-

zás mellett mindig volt egy kis igaz is. Ime a gyöngéség és gúny, a veszteség és vigasz hangulatában olvad föl Kukli uram özvegysége. Ime a humoros alapeszme, mely szint és ízt kölcsönöz a műnek. Tulajdonképp nem regény, mint igen sok humoros mű, hanem csak egy csoport genrekép, melyeket a két fő személy fűz össze. Cselekvénye majd semmi s minthogy az egész Kukliné jellemére s a házasi élet apró bajaira vonatkozik, bajos volt elkerülni némi egyhangúságot, még akkor is, ha a szerző e körülményre nagyobb figyelmet fordít. A prédikációk sincsenek mindenütt egyenlő erővel írva, néhol egy kis bágyadtságot s némi ismétlést veszünk észre. Azonban e részint csekély, részint úgy szólva csaknem szükségesképp fogyasztásokért gazdag kárpótlást nyújt az a nagy változatosság, mely Kukli uram házi életét feltünteti, az a természetes erő és művészi következtetés, melylyel Kukliné jelleme elő van állítva. Kukliné mindig ugyanaz, akár haragszik, akár elérzékenyül, akár jó kedve van, akár melancholiába esik. A hangulatok és események legnagyobb változatosságában is meg van tartva a jellem egysége s mindenütt a legtermészetesben nyilatkozik Kukliné ama tulajdonsága, melyből, mint Kukli mondja, minden nőben, bármily angyali legyen is, van ha nem több, legalább egy mákszemnyi.

S itt lehetetlen elnyomnom egy a mi humoristáinkra vonatkozó megjegyzést. Egy pár év óta majdnem egész szépirodalmunk humoros alakot öltött. A ki pénzre és hirre akar szert tenni, humoros lapot vagy kalendáriumot szerkeszt vagy legalább is humoros dolgokat ír. Nevet éges bíz ez, de nem ujság még nagyobb irodalmakban sem, annál kevésbé nálunk. Okból és ok nélkül megmegragadja az embereket a divatkórság, melynek aztán, mint minden betegségnek, le kell folyni. Volt idő, midőn minden költő eposzt írt, később drámát, nem rég a népköltészet és regényírás volt nagy divatban. Vajon miért ne legyen most a humoristaság? Irodalmunk ez ága különben is meglehetősen parlagon hevert, aztán abból a nagy munkásságból talán kerül ki valami életre való is. Már is megvan az a haszon, hogy közönségünk nincs kényszerülve Bécsből vagy Berlinből hozatni magának elmés ötleteket és adomás historjákat. Sokkal alaposabban okot ad az aggodalomra az, hogy mind a humoristák, mind a közönség a humornak inkább csak látszatát vagy egyes alkatrészeit kedvelik. A valódi ritkán csillámlik meg, még töredékesen is s kellő hatása sem igen van. Az élcz, az adomás, a groteszk a tulnyomó s ez is meglehetősen egyoldalú irányban. Nem tagadhatni ugyan, hogy e nemből nem egyszer kapunk egy-egy sikerült falmetszvényt, jó élczet, adomát s néha, bár ritkábban, egy pár jobb költeményt is, de mihelyt humoristáink valami nagyobbhoz fognak, vagy mélyebbre akarnak szállani, oda a siker, azért ritkán is bajlódni velük. A mi pedig a satíráról illeti, ez a leggyakrabban inkább dorong, mint éles tör, inkább

köznapis csufolódás, mint költői gúny s nem igen vehetni észre, hogy forrása a szív erős felindulása volna, már csak azon okból is, hogy a népszerű bűnnevelés vagy tévedéssel majd soha sem mer szembe szállani.

Azonban nincs szándékom humoristáink és satirikusaink érdemleges bírálatába bocsátkozni. Csak azon kirívó figyelmetlenségre akarom őket figyelmeztetni, melynél fogva egy-egy alsóbb rendű hatás kedvéért, vagy isten tudja mi okból, oly könnyen megrontják némely sikerült hangulat folyamát s oly keveset gondolnak valamely állandóan fölvett alak következtetésével. E vád alól még Jókait sem menthetni föl, ki humoristáink közt legkitünőbb tehetség s a valódi humor hangjait is szokta érinteni. Például Kakas Márton alakja (mert ez nem csak pusztán álnév, hanem egyszerűs mind alak is akarna lenni) magában véve igen jó gondolat. De, egyebet mellőzve, volt-e reá szükség, hogy Márton ur a Vasárnapi Ujságban mind egyre megrontsa alakját, ki-kiessék szerepéből s előálljon egy-egy oly nemű cikkel, melyben annyi humor sincs, mint a V. U. akármely képmagyarázatában? *) De minő művészi intencióból zengedez Márton ur az Űstökösben, hol odát, hol elegiát, hol balladát, melyekben úgy kerül a humort, mint az ördög a töményt. Az oly költemények, mint a Király jobb keze, Széchenyi halála, requieme, Az apostolok oszlásának napján, A szív politikája, A bán futása stb. lehetnek jó vagy rossz versek, de senki sem foghatja rájuk, hogy humorosok akarnak lenni s illenek a Kakas Márton alakjához. Márton ur úgy látszik abban a hitben él, hogy vannak tárgyak, melyekhez nem szabad nyulni szentségtelen kézzel, nem lehet velők tréfálni, gúnyolódni. Épen ez a baj, hogy humoristáink így fogják föl a humort. A költészetnek egyetlenegy neme sem függ oly kevésbé a tárgytól, egyik sem oly korlátlan tárgyban és formában, mint a humor. Magába olvaszthat komikumot, tragikumot, lyrai emelkedést és saloni társalgást, bölcselmi mély eszmét és naiv tréfát. Épen a kedély e szeszélyes hullámzásában, a vegyítés e művészi módjában rejlik a humor, melyet körülírni bajos, oly nehéz, hogy az aesthetikának leghomályosabb lapja. Nincs miért a világ legnevezetesebb humoristáira utalnunk. Ott van Széchenyi utolsó munkája, mely nem költemény ugyan, de aesthetikai szempontból Széchenyinek bizonyosan legbecsessebb műve. Mennyi komolyság s minő szeszély, meny-

*) Jókai, midőn Kakas Mártont megteremtette, úgy látszik, állandó humoros alakot akart belőle képezni. Első megjelenése Mártonnak, s egyideig következtetés szereplése, határozottan ily alak. De később, vagy szándékosan, vagy a hirtelen szerkesztés kényszerűsége miatt, oly dolgokat is ad K. M. szájába, melyek ő hozzá nem valók. Például, hogy akarna megtarthatta volna jellemét Mártonnak, dig, hogy bizonyítja még eddig egységes testvére, Zebulon ur. Azonban Kukliné prédikációival szemben azt sem kell feledni, hogy egészen más ily művet egy húzamban írni, más pedig, izeként s rögtönözve adni közönség elé. Szerk.

nyi epe s minő gyöngédség, mennyi guny s mennyi meghatottság, mennyi tréfa s minő fájdalom nyilatkozik az úgy szólva csak oda vetet töredékeknek majd mindenik lapján.

Jókai egy másik alakja, a politikus csizmadia, már inkább akar alak maradni, de nagy baja az, hogy csak Kakas Márton hulladékaiból él s igen keresi az elmésséget, a helyett hogy bölcselkedő csizmadia maradjon. E szempontból egyes hibák mellett is legsikerültebb alakja Tallérosy Zebulon s mutatja, hogy Jókai nem szorol a mi figyelmeztetésünkre, ha fölvelt alakjának erős jellemzetessége által mintegy önmagát korlátolja. Tóth Kálmán Bolond Miskájára majd mind illenek a Kakas Mártonra tett megjegyzések. Sokkal szerencsésebb ötlet Kipfelhauser és Krämer alakja. Egy reakcionárius nyárspolgár és egy tulbuzgó patrióta társalognak a közügyek felett. Mennyi komikus helyzet, humoros összeállítás, satirikus ötlet-kínálok itt jobbra balra. S valóban sok jóélczet találunk itt-ott, de nagy kár, hogy mindig ott látjuk, halljuk alakjai mellett az író, annyira, hogy Kipfelhauser és Krämer urak nem mozgó, élő alakok, csak abstractiók, bábok, kiket az író nem annyira beszéltet, mint velök elmondhatja elmésségeit.

Visszatérve a kezünk alatti műre, mint fennebb is megjegyeztem, ez nem pusztá fordítás, hanem átdolgozás. A költői művek átdolgozása nagyon rossz hírben áll. Nem csoda. A sikerült költői művek, s talán a humorosak még leginkább, annyira a nemzeti életből forrnak ki, annyira magukon viselik az illető nemzetiség sajátosságait, hogy idegen viszonyokba beillesztve majd mindig elvesztik szépségök, sőt értelmök egy jó részét. Dramairodalmunk e tekintetben sok szerencsétlen kísérletet mutat föl, kivált a vigjáték terén. Az átdolgozás legtöbbször csak annyi, hogy a neveket, helyet és a cselekvényt megmagyarosítják, de nem egyszermind a jellemeket és viszonyokat. Minden esetre nagyon óvatosnak kell lenni a mű megválasztásában s akkor is az átdolgozást csak két esetben helyes lehetni, noha ez eseteket is természetesen csak a siker igazolja. Egyik eset az, midőn a költő valamely műnek csak alapeszméjét vagy leleményét veszi át s egészen függetlenül dolgozza ki. Ekkor úgy szólva eredetit ír, melynek aztán jobbnak kell lenni az előképénél vagy legalább is olyannak, bár másnemű szépségekkel és nemzeties alapon. A másik eset az, midőn az átdolgozandó mű az átdolgozással sokat nyer, s cselekvényének, szellemének sok analogiája van a mi viszonyainkkal, annyira, hogy művészien változtatva, mellőzve, toldva, az eredeti hatására számíthat.

Jerrold Douglas művének átdolgozása e második kategóriába tartozik s egészben véve sikerült. A londoni kereskedő helyett egy kolozsvári van fölvéve s a viszonyok is a szerint változtatva. Talán jobb lesz vala, ha az átdolgozó egy pesti kereskedőt vesz fel, mert így valamivel érdekeseb-

bé tehetne volna rajzát s Pest az egész országban ismeretes város lévén, talán egy s más élvezhetőbbé válik. De hihetőleg nem ismerte annyira Pestet, hogy ezt tehesse s ha teszi, átdolgozása bizonyosan kevésbé sikerült volna. Egyébiránt midőn Kukliné utazik, Pest is megkapja a maga szerepét s különösen a Komlókert igen sikerülten van bele szöve. Az átdolgozó nem marad csak a viszonyok pusztá, bár helyes, megváltoztatásánál, hanem a jellemeket is egészen átmagyarosítani igyekszik. Kukliné testestől lelkestől magyar asszony s nyelvelésén sincs semmi idegen iz. A prédikációk ugyan nyomról nyomra követik az angol eredetét, de csak gondolatban, nem egyszermind alakban. Az átdolgozó jól elleste nyelves asszonyaink kifejezéseit, izléssel használta föl, s igyekezett minél magyarosban írni. Példával szolgálhatunk. Mindjárt az első prédikáció eredetijében ez áll: De úgy van az, az asszony eltörődhetik, rabnősködhetik egész héten; az átdolgozásban: De ilyen a világ, a szegény asszony hadd dolgozzék, mint a marha. Eredeti: De te mindig ily bolond voltál kedves Caudle; átdolgozás: De te Kukli, neked soha sem voltszed. Eredeti: Szeretném ha minden ember úgy ismerne, mint én, örülsz, ha bőkezűnek mondanak, családod rovására; átdolgozás: Oh ha a világ úgy ismerne, mint én, szeretsz nagy lelkűt játszani és szegény háznépéd adja meg az árát. Eredeti: A vizes asszony itt volt havi díjáért, de szeretném tudni, hogy fizethesse meg az ember a kellő díjakat, ha boldognak, boldogtalannak ötven pengőt adsz kölcsön; átdolgozás: Ma az adóba pénzt kellett volna vinni; de szeretném tudni, hogy fizethetné az adóját, a ki minden jött-mentnek, mihelyt száját feltátja, ötven forintoként szórja a drága pénzt. No majd eljő az ekzekuczió, de bánod is te, persze hogy nem bánod. Eredeti: Feleséged, gyermekeid elevenen éghetnek meg ágyokban mint ez bizonyosan meg is fog történni, mert a biztosítással fel kell hagynunk; átdolgozás: Egyszer csak azon veszed észre, hogy feleséged és gyermekeid elevenen megégnének az ágyban, már az olyan bizonyos, mint hogy ma hétfő van, mert a biztosítással fel kell hagynunk stb.

Átdolgozók e mellett még néhány eredeti prédikációt is ír az átdolgozottak szellemében. Ilyenek a 20-ik: *Kukliné asszony egy új kereskedelmi cikket fedezett föl*; a 25-ik: *Kukli uram görömbáskodásairól a Komlókertben*, a 26-ik: *Kukliné asszony színbirálatai*, a 27-ik: *A svábhegyi fatumok* a 38-ik: *Kukliné asszony megtudta, hogy Kukli uram a Tisza-szabályozási társulatba beállott*. Oly jól vannak utánozva az eredetiek, hogy némelyiket meg sem lehet különböztetni. Legjobban sikerültek a 25 és 26-ik számuak, legkevésbé a 20 és 35-ik.

Ez utóbbiak elsejének tartalma röviden ez: Kukliné egy nyomtatott levelet kap Pestről, melyben előfizetésre szólítják fel, az előfizetés díja potság, a szerkesztő csak hogy éppen ingyen nem

akarja adni lapját, hanem a mit érette fizet az ember, azt kamatostól visszafizeti, csak hogy nem pénzben, hanem képben. Ad egy esztendőre huszonnégy szép képet, köztök oly aczélmetszeteket, melyeknek egyike is fölér a díj felével. Kukliné mindezt szokott áradozásával elbeszéli férjének, kit pénzzükségben hisz s azt a tervet ajánlja, hogy fizessen elő vagy 500 példányra, a sok képet árulja el, bizonyosan többet kap be alterumtantumnál. E prédikációban is sok jó van, de alapja gyöngé. Kukliné nem együgyű asszony, s bár kevés miveltsége van, inkább ismeri a világot, mintsem ily könnyen elhigyen valamit, ha hiusága vagy féltékenysége nem vegyül a játékba. Aztán e prédikáció némileg ellentétben áll a komlókerítivel, melyben épen azért leczkéli meg a férjét, hogy nem fizetett elő a négy kötetes regényre s bár az írók oly szivesek voltak hozzá, még sem pártolja az irodalmat. Tehát Kukliné tudja, hogy az írók nem hercegek és grófok, kik nagy kép-collectiójokra ráunnak, de licitálni szégyenlik és

szép szerivel akarnak menekülni tőle. Az is hiba, hogy a szerkesztő levelének czimzetén csak Te-kintetes Kukliné urnó van írva. A divatlapszerkesztők minden előfizetőnője nagyságos asszony, a közönség pedig nagysád vagy legalább is szép olvasónő.

A 35-ik prédikációban Kukliné azért támad férjére, mert azt olvasta az ujságban, hogy Kukli a Tiszaszabályozási társulat részvényesei közt fővállalkozó. Részünkről nem igen emlékezünk, hogy valaha kolozsvári kereskedő ily nagyobb szerű társulat fővállalkozója lett volna. Aztán midőn Kukliné megtámadja a Tiszaszabályozást, okoskodásában, bár különben elég gonddal van dolgozva, van egy kis erőltetés, kivált ott, hol a Nilusról s a lázról van a szó.

Még több ilyesmit jegyezhetnék meg, egyes kifejezésekben és a helyesírásban is gáncsolhatnék egyet s mást, sed ubi plura nitent, non ego paucis offendar maculis.

GY. P.

T Á R C Z A.

C A S S I U S É N E K E.

Tengerré nőtt a jobbák szenvedése
S a tengeren sem szellő, sem vihar;
Vitorlánk, im : a szellem . . . csüggedésbe'
Lankad reánk nehéz szárnyaival.
A messzeségbe nincs egy kis sziget se'
Kivetni a reménység horgonyát;
A villám szunnyad, a mely fölkergebbe
A lustaságnak alvó táborát.

Egyetlen fő áll büszke bátorságba,
Kinek itt istenkedni van joga —
S Rómának! . . . a hízélgés rút sarába
Földig borúl előtte homloka.
Ujongva nyujt babért babérra néki,
Félistenének ama renyhe nép
S lábujjra lép . . . hogy lánca zörrenési
Ne háborgassák Caesárnak fülét. —

Isten szidalma lett a lélek bennem,
Hazug szabadság, oltárod előtt;
Hol ennyi hős karóktul tartva fennen --
Egy kéznek érintésén összedőlt!
Hősök?! E gyáva nép hős hogy lehetne!
Im önmagáért mozdulni se tud,
És Rómán tul a zsarnokvédelembé'
Dicstelen vére patak módra fut.

A gyász enyészet ajka ránk lehellett;
Nagyságod, Róma! érzem, ingadoz.
Dicső valál a lemondások mellett,
S a nagyravágyás pusztulásra hoz!
— Fel Cassius! gyuljon ki fájó lelked;
Világosságot, vagy örök halált!
Ha az időnek lelke elszendergett,
Aludva a kor engem nem talált.

Fel Cassius! gyuljon ki halvány arczod;
Mint másokén a szégyen lángja ég . . .
Ki önmagammal vívok küzdő harcot,
Tán e nyugzött kar jobbat tudna még?
Hajnalt ez éjnek mely reánk borúla,
Mely rémeivel egyre fenyeget . . .
Hajnalt reá! bár saját vérem hullna —
Vagy a Caesaré fesse az eget!!

TÓTH ENDRE.

EGY SZEGÉNY ASSZONY TÖRTÉNETE.

(V é g e.)

Anglia legnagyobb kapacitásai elismerek és ki merték mondani, hogy az a per a legnagyobb szerencsétlenség, a mi az országot érhető.

IV. György sokkal gonoszabb munkát kezdte meg, midőn nejét erkölcsileg akarta megölni, mint egyik szerelmes előde, ki nejeinek egyszerűen leütteté fejét.

Az angol közérzet ellen intézett támadás volt az, s nagy szerencse annak, a ki érti, nagy szerencsétlenség annak, a ki nem, hogy Angliában ez a trónnak az alapja.

A mely napon a királynénak az ország legfelsőbb törvényszéke, a parlament előtt meg kelle jelenni, Sidmouth Lord parancsára az egész városhatóság, békebírák, a londoni és miaedlesexi constablerek az utcákra voltak rendelve; a bowstreeti gyalog és lovas militia már korán reggel elfoglalá az utcákat, mik a főrendi házhoz vezetnek. A constabler testület ezer emberrel szaporított s a tüzoltótest gyűlhelyeire rendelve várakozott, mint valami nagy égés idején.

A felső tábla épülete erős korláttal véttetett körül, melyen csak egyesével bocsáták be a kocsikat és gyalog jövőket; az e sorompón belüli tért a királyi testőrsereg foglalta el, s minden szögletépületbe, mely az országházra néz, erős hadesapatok voltak elhelyezve, sőt a zárt kapukon belől kartácsra töltött ágyuk is voltak felállítva, miket éjjel szállítottak oda a woolwichi fegyvertárból.

A királyné a St. James Squareban lakott bérlett házban. Kilencz órakor megérkezett érte az udvari diszszekér hatlovas fogattal. A királyné gyászba öltözve, hátravetett fehér fátyollal fején, jött le lakásából; Alderman Wood s Lady Hamilton kíséretében.

A nép, mely lakását szüntelen őrzé, dörgő riadalban tört ki láttára, s ezentul egész a parlament épületig lépésről lépésre egy diadalmenet volt átvonulása London utcáin; a nép ujjongott, az ablakokból kendőkkel lobogtattak felé üdvözlést s végig hangzott előtte: „éljen a királyné!”

A kocsinak Carlton-house előtt kellett elhaladni; a király palotája előtt. A palota őrség künn állt fegyverben, midőn a menet közelgett; mindenki rettegett tőle, hogy ez vér s összeütközés helye lehet.

Egy csoport néember, neki hevült arccal, jött a kocsi előtt; a csoport között, szilaj taglejtései által kitünve a Queen Butterfly.

A mint a katonaság elé értek, a néember csapat az őrség elé tódult, s a mint a Queen Butterfly leszakítva szétbomlott hajáról a veres szalagot, azt megcsóválta a levegőben; százszoros kiáltással zendült meg: „éljen a királyné!”

A királyi palota helyőrsége e szavakra felemelé fegyverét és — tiszteletteljesen üdvözlé az elhaladó királynét; — a másik perczben aztán minden katona nyakában volt három négy asszony, kik őket csókkal elhalmozzák. És ez a király palotája előtt történt.

Mentül jobban közeledett e menet a parlamenthez, annál sűrűbb lett a népesoport, a pairek és miniszterek hintói végig álltak az utcán, sorára várva; a nép utat tudott venni közöttük a királyné hintaja számára s kényszeríté a miniszteri hintók bakján ülő kocsisokat inasokat, hogy kalapjaikat levegék a királyné előtt.

Egy lovag jött szemközt; szikár soványarcu férfi. „Le a kalappal!” kiálta rá ezer torok; „ott a királyné!”

A katona büszkén tekinté szét a nép tömegén s megbillentve kalapját, tovább lovagolt. Annak köszönheti, hogy valaki elkiáltá magát: „ez lord Wellington!” mert azon a helyen nagyon olcsó volt a káposzta torzsa.

Egy fényes hintón a királyi egyenruhába öltözött inasok ültek.

„Le a kalapokkal!” rikácsolt rájuk a Queen Butterfly.

„E kocsiban a királyi herczegnők ülnek!” kiálták.

„Annyival inkább!”

S azoknak is süvegelniök kellett.

A parlament épület előtt is üdvözlé a királynét a felállított testőrség: kocsijánál a ház hivatalnokai fogadták; Thyrwitt Tamás és Brougham Henrik nyújták neki kezeiket kiszálláskor, úgy vezették fel az országházba.

A gyűlés teremben pompás elefántcsont karszék volt a királyné számára készítve, biborral bevonva: ebbe ült le a legmagasabb vádlott, ki az ország törvényszéke előtt megjelent, hogy ítéletet kérjen.

Megjelenésekor a lordok mind felálltak és üdvözölték; a királyné nyugodt, elfogulatlan tekintettel nézett végig bíráin, kiket névszerint hívtak fel egymás után.

Azzal felolvasták a vádlevelet.

Rút, megbélyegző, szégyenteljes irat az. Erős hidegvér kellett hozzá, hogy hasonló titkokat ily rettentően nyilvánosságra hozzanak. A király tanácsosai nagyon jól vélték eleget tenni kötelességüknek, midőn a királynét így eltemették, de legalább ne temették volna sárba!

A szegény asszony végig hallgatta azt.

Ha volt bűne; — és azt csak isten ítéli meg; — úgy e bűnéért ez óra alatt kiszévedett. Nem látta senki könnyezni; arcza a fájdalomtól lett halovány, nem a szégyentől piros. „Mennyi ármány, mennyi hazugság!“ suttogá a felolvasott okirat végén lady Hamiltonnak.

Hanem mindezt be kell még elébb bizonyítani. Hol a tanúk? Ki esküszik meg oly történt dolgokra, miket csak a pusztá csilagai, meg a beteg ágyánál pislogó éji mécs látott. Ki mondhatja azt: én ott voltam?

Már az is egy sérelem volt, hogy a vádlottal előre nem közölték a terhelő tanúk neveit; pedig azt követelhetette volna, azért ha királyné volt is.

Ah, egész légio volt a tanúk száma, kik ellene egymás után fölkeltek a tanúk padjáról s kiálltak a sorompók elé.

Mind azok a kikkel valaha jót tett, a kikre kincseit pazarul szórta, a kiknek gyermekeit ápolá; a kiket a porbúl, az éhhalálból megszabadítani véit; azok mind fizetett bérenczek voltak, kik esküdtek és bizonyágot tettek ellene, kik arczátlanul meséltek felőle irtóztató rágalmakat, miknek egy ezredrésze elég arra, hogy egy nőt megöljön.

És a szegény asszony ily nagy adag méregtől sem halt meg.

Végre suttogák, hogy most jön a főtaná. Mindenki figyelemmel, kíváncsian nézett az ajtóra, mely a vádlottak sorompóját a tanácsteremtől elválasztá. Az alabárdosok helyet nyitottak s a parlament elé lépett — pirosan, egészségesen és mosolyogva — Bergami Bertalan!

A mint a „szegény asszony“ ez arczot megpillantá, felsikoltott, felugrott helyéről, elfelejtkezék arról, hogy királyné, el arról, hogy halálra vádlott; szíve mélyéig sebzett nő volt. nem egyéb; futva hagyá el az országteremet, a melybe nem is tért soha többet vissza.

A pör még azután nagyon sokáig elhúzódott árulás, hazugság, cselszövény, gyalázat annyi nőtt ki belőle, a mennyit a puritán Anglia évkönyvei egy század alatt nem jegyeztek fel.

Messze földről jöttek elő becsületes idegenek, kik azért fáradtak ide, hogy a királyné ellen emelt vádakát megczáfolják.

A királyné ellen halmozott keserőségek jogot adtak a vádlott ügyvédeknek hasonló megtorlást venni a vádlón. IV. Györgynek meg kellett hallania, hogy ő, kinek orgiái egy Tiberius korát idézik elő, nincs jogosítva erkölcsök bírása lenni; hogy az ellenfél ügynökei is képesek hasonló „zöld erszényt“ tenni le a ház asztalára.

S miután annyi szégyent halmoztak a király tanácsosai a szegény asszonyra: miután mindent a világba szórtak ellene, a mi méltatlanná tegye a trónon ülésre: miután 200 ezer font sterlinget kiadtak messze földről összehordozott tanukra, kik esküt tegyenek a királyi nő szégyenére: — akkor — a parlament — *nem ítélte el a királynét!*

A bill második felolvasásakor már csaknem egyenlők voltak a szavazatok, a miniszterium nem bocsátá azt a harmadik felvonásra, hanem jónak látta elejteni. *A királyné föl volt mentve!*

E nap diadal volt a királyné pártjára nézve; a nép öröme leirhatatlan volt; a városokban kivilágítottak; a királynét özöne fogadta az üdvözlő iratoknak, a magas főrendtől kezdve az utca népeig.

Hanem a szegény asszonynak e diadal nem használt már.

Mert a szegény asszony néhány nap mulva — meghalt.

Holta után nagy tudományos vizsgálaton alapult értekezést adtak ki a kormány lapokban, mely által csalhatlanul bebizo-

nyíták, hogy a királyné „nem“ mérgeztette meg.

Fölösleges is lett volna! mintha nem lehetne meghalni fájdalom és szegényen miatt?
JÓKAI MÓR.

É R T E S Í T Ő.

Történetirodalmi szemle. Jól tudom, hogy e lapoknak nem feladata a történeti műveket bírálgatni. Azt is tudom, hogy saját háza, a szépirodalom körül is van elég seperni valója. S mégis daczára ennek, itt kopogatok. A hetenkénti egy ivből itt talán csak lesz „számomra hely“ — a politikai lapoknak hetenkinti hat ivjéből úgy sem tudtam egy pár hasábkát kapni. Hja, ez természetes: a világban is úgy tapasztaljuk, hogy szegény emberen szegény ember hamarabb segít. A politikai hatalmasságok nagyon el vannak foglalva — holmi irodalmi semmiségekkel nem foglalkozhatnak.

S nekik is igazok van.

Még azon időben midőn a tér nem volt oly „tág“ s midőn Erdélyi és Gyulai irodalomtörténeti nevezetességű polemiát folytattak egy hirlapban — annak szerkesztője nem egy pár ezer forintot volt kénytelen elkölteni lapja fentartására. Lapjának nemesak politikai, de irodalmi jelleme is volt — azonban belátta, hogy ha csak nem akarja veszteségeit folytonosan szaporítani, az irodalmat a politikáért fel kell áldozni. Ki merné kárhozotni? 3, 4 év, 10, 20 ezer forint elég kísérletnek. Ha a közönségnek a komolyabb irodalom — kaviár (hogy egy polemicus barátunk szavával éljek) ám lökjük félre a kaviárt. Tu l'as voulu George Dandin.

Én legalább fel sem indulok, sőt természetesnek találom, hogy háro negyed év előtt egy eléggé gondosan kidolgozott ismertetésem rendre járta azon szerkesztőket, kik 4 vagy 5 év előtt hasonló tartalmu munkáimat rögtön nyomatták, s hogy ezek most mindig a politikai közlemények halmazának apadására várakoztattak. De a várakozás és hallgatás szerepét nem szeretem, annyival inkább, mert a történet-irodalmi kritika vagy legalább a történet-irodalmi lelkiismeretes ismertetés bizony elkelne nálunk. Ha a közönség azt mondja hogy A. könyvet nem veszem meg, mert B. könyvben csalódtam, pedig ezt a hirlapok ajánlatára vettem meg — azt mondom igazap van. Senki sem szereti sárba dobni pénzét.

De most veszem észre, hogy egyebet sem tettem, mint azt ismételtam, a mi minden programmban benne van, melyet valamely szépirodalmi lap kiadott. Tant pis, hogy az ilyen ígéretek teljesítetlen maradnak. Részemről a szerkesztőnek — ha

csakugyan rá szánja magát, hogy egy kis tért áldozzon nekem — nem fogok panaszra okot adni azzal, hogy ne legyen kitaró megkezdett ismertetésben. Most egymás után fogom ismertetni a közlebről megjelent munkákat, azután koronként a megjelenendőket, sőt még a nagyobb vagy fontosabb értekezéseket is. Természetesen röviden, néhány sorban. Mert tudom, hogy kimerítő, tüzetes bírálatnak e lap nem adhatna helyet, s annál a közönség nagyobb része is szivesebben veszi a rövid tájékoztatást. De bár mily rövid leszek is, igyekezni fogok, hogy felületes ne legyek, s hogy olyat ne állítsak a minék ura lenni ne tudnék.

I. Történelmi adatok a magyar nemzet életéből, egy kalauzzal a történeten mezején. Hasznos olvasmányúl az ifjúság számára több jeles férfiak és varak leírásával írta Vertler Mátyás. Pest. Hartleben.

Bizonyyal a szebb kiállítású könyvek egyike, mely közlebről megjelent. Finom papíron, finom betűkkel, finom fametszvényekkel. O quanta species sed — cerebrum non habet. Non habet? hát azon ujdondászok kik agyabafőbe dicsérték? . . . Azok ab invisis — nem a visis dicsérték. A species, uraim, sokat tesz, a tartalom is sokat ígér, aztán ha minden ujdondász minden könyvet, melyről irnia kell, elolvassa, bizony a 24 órát másik 24-gyel kellene megtoldania. Én bizony nem csodálom, hogy megdicsérték. Nézze csak végig valaki a tartalom jegyzéket meg a képeket, mennyi mindent ígérnek ezek! De a cerebrum, a cerebrum! azzal nagyon gyengén vagyunk. A munka két részre oszlik: az *I. Kalauz*: L. J. St. 1807-iki jegyzetei szerént készült: 1. rész a királyok története 15 lapon, ilyen forma épületes módon: „*Mária Therezia*. E dicső királyné tettei sokkal fényesebbek mintsem azokat itt elősorolni lehessen.“ Et sic porro, minden uralkodóról hasonló 3, 4 badar sor. 2) Ország rendei 1807-ben. 4) Főispánok 1807-ben. 5) Egyetemes geografia a vármegyékről 13 lapon, detto 1807-ben. 6) Különbfélék, a mely nem egyéb, mint olvasás közben tett apróbb jegyzetei L. J. St.-nek, ki bizonyyal soha sem hitte, hogy ezek valaha világot lássanak. NB. uraim, ez ifjúsági irat volna. Egy barátnak önmaga számára tett jegyzetei, egy csomó név és szám halmaz, egy sereg össze-vissza hányt s teljesen rendezetlen adathalmaz: ez az 57 lap tartalma.

No de a II-ik rész tán kárpotlást fog nyújtani. A dolog egy kissé gyanus, mert a ki tüskén bokron keresztül oly kritikátlan módon ragadott elős hátra más lábain, a magáén — bizony még gonoszabb galimathíást kovácsol össze. Két vár leírása után jön Magyarország irodalom-története 17 lapon, keverve műveltség történeti jegyzetekkel — perse breviter et confuse — aztán megint várak leírása, keverve történeti elbeszélésekkel, aztán megint várak, aztán cseppek a török császárok életéből. Tervnek tehát, vagy legalább systematicus rendnek sehol semmi nyoma. A mint eszébe jut valami szerzőnek, vagy a mint keze alá akad, hányja össze-vissza. Sunt mixta mali malis. Mert munkájának nem csak a tervszerűtlenség egyetlen hibája. Leírásai unalmasok, dagálya csömörletes, adatai sok helyt hiányosak, irálya lehető legrosszabb — szóval egyetlen szülének sem tanácslom, hogy e munkát fia kezébe adja, ha csak mint kerülendő példányt nem.

Az egészből pedig tanulság, hogy könyvtársaink jobban megválasszák a munkát, melynek kiadására annyi költséget fordítanak.

II. Brandenburgi Katalin fejedelemsege. Székfoglalóul a Magyar Tudományos Akadémia elé terjeszté dr. Ötvös Ágoston. (A történettudományi közlöny II-ik kötetének II. számában.)

A károly-fehértvári Batthyány könyvtár és káptalan levéltárának kutató történésze nincs többé. Székfoglalóját és halálának híret egy napon kaptam. Keserű gunyja a sorsnak! Ki e tisztos öreget

ismeré, s ki bár ismeretlenül (mint én) baráti öszszeköttetésben, levelezésben állt vele, kétszeresen siratja — mert a munkás élet kialakása minden történetkedvellőre nagy veszteség, míg én benne oly szives, közlékeny tudóst ismertem, kihez a fehértvári kincsekért soha sem fordultam ok nélkül. Utolsó munkája is nemes lelkenek bizonyossága. A szép és sorsüldözött Brandenburgi Katalint védelmezi. Sorsa és körülményei okozák, hogy a történelemben rosszabbnak tűnjék fel e nő, mint valóban volt. Nevét az egykoruak rágalmi házasságtörés bűnével mocskolák be s a pletykákat Kemény János fentartá. Ötvös okai, melyekkel Katalint tisztázza, eléggé meggyőzők s kiállják a kritika próbáját. Csak ez egyért is történeti irodalmunkban nyereségnek tekinthetjük a munkát. De annak más fénypontjai is vannak. Eddig nem ismert adatok s okmányok adatnak ebben át a nyilvánosságnak (számszerint XIV) függelékül a szöveg mellé, melyben feldolgozva is előfordulnak. A feldolgozást pedig kerestlen egyszerűsége kedves olvasmánynya teszi, jeléül, hogy e téren is tetemes veszteséget szenvedett irodalmunk. Mert ő inkább mint kutató és régiségbuvár volt ismerve, ki különösen Rákócynak általa felfejtett Rejtelmes Leveleit napfényre hozta.

A Batthyány könyvtárban él emléke — ott hol életének nevezetes részét tölté. A gazdag levéltárt itt ő rendezé s mintegy 12 folió kötetben lemásolá. Ő betölté hivatását — legyen a föld könnyű porai felett!

SZ. S.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

A Kisfaludy-társaságnak oct. 10-dikei üléséről szóló titoknoki jelentésben közölve volt a társaság alapítóinak névsora. Ezóta, részben utólag, több új alapítvány jelentetett be, s ehhez képest az alapítók sora most már következőleg egészítendő ki:

Csanak József úr,
Pantocsek-Pereszélyi Irma asszonyság.
Szinyey-Jekelfalussy Valéria asszonyság.
Veszprémi nemzeti kaszinó,
Véghelyi Imréné, Pázmándy Karolina asszonyság,
gr. Zsigray Fülöp úr.
Szintén utólag jelentetett be Hanover Miksa ur 20 fto adománya.

A mai rendes havi ülésben Toldy Ferencz helytartóelnök Csokonai tervezett hős költeményét, Árpádról, ismertette a fenmaradt töredékek alapján; utána ismét Arany János igazgató olvasott fel mutatványokat „Az ember tragoediája“

című drámai költeményből. E mű már sajtó alatt van s egy pár hét alatt a pártolók kezében lesz.

Shakespeare Othellójának fordítása Szász Károlytól a megbizott bírálók jelentése folytán a Shakespeare-kiadásba fölvétetett s kinyomatása elhatározottatott.

A Shakespeare-fordítók fölszólíttatnak, hogy fordításaik beküldése alkalmával sziveskedjenek egyszersmind megnevezni Shakespeare azon kiadását, melyből fordítottak.

Az Odisszeiának fordítását Zombory Lipót urtól, az illető bíráló jelentése nyomán, a társaság nem fogadta el kiadás végett. A fordító ur sziveskedjék a beadott kéziratról az alulirotnál rendelkezni.

Az 1848-ban kitüzött pályázatok eredménye a jövővi febr. 6-dikán tartandó közülésben fog kihirdettetni.

Pesten, nov. 28-dikán 1861. Greguss Ágost, titoknok.

S Z I N H Á Z.

A czimekre az szokott legtöbbet adni, ki legkevésbé érdemli; mert maig is uralkodik azon szenvedély, hogy egyik másik felebarátunk vezető és kereszt nevéhez egy harmadik *historiai* szócskatoldásáért nagyon sokat képes áldozni. Egy *don, Ritter*, báró, doctor, akadémiai tag s több efféle iránti szenvedélyt más újdivatú szenvedélyek koránt sem irtottak ki.

Vannak azonban, kik e czimeket csak annyira becsülik, mennyire viselőjük érdemes; s vannak e szép neveket viselők között, kik nem kérkednek vele, s sokszor ezek érdemlik meg legjobban.

Valami ilyest tapasztalunk a történeti drámák körül is. Shakespeare lángeszének maradékai egy *Coriolan, III. Richard, Julius Caesar* annyira megfelel a „történeti“ melléknévnek, a mennyire csak egy költői műtől jogosan kívánhatjuk, s mégis megelégedett halhatatlan szerzőjük a „tragoedia“ keresztnévvel. Ellenben nálunk örömeztőbb elengedik a tragoedia vagy komoedia nevet, mint a „történeti dráma“ czímet. Pedig gyakran semmiféle igazságos tribunál előtt sem tudnák megbizonyítani e czímhez való jogukat.

A költészetbe és művészetbe becsúszott visszaélés magában a színműtanban is némi fogalomzavarra szokott vezetni. A mint lábrakaptak az *életképek*, a németeknél a *falusi történetek*, nálunk a népszínművek, a történeti festvények, *történeti* regények és drámák, divatossá kezdett válni *tárgyukról*, s nem formájukról nevezni el a műformákat. Életkép az, a mi nagy részletességgel festi az életet, s minél inkább hasonlít a mindennapi-sághoz, annál jobb; falusi történet az, melynek kisebb-nagyobb mértékben költött meséje a falusi nép között foly le; történeti regény, dráma, a mi nek meséjét régi krónikák nyomán alkottuk össze, s történeti festvény, melynek alakjai az életből vagy hiteles arcképekből színről színre ismert nevezetességeket ábrázolnak.

A ki a lényegest tekinti, nem pörlekedik és panaszkodik czimek és pusztá nevek miatt, csak-hogy e czím és név sokszor tévedésekre vezet magára a lényegre nézve, s ekkor komolyan lehet pörlekednünk és panaszkodnunk. A műformáknak említett elnevezése magában nem nagy baj; de szoros kapcsolatban áll a mai kor költészetének egyik helytelen irányával, a realismussal. Az életet szolgálilag másolni, a történetet fáradságos buvárlatok s kritikailag megrostált adatok nyomán az utolsó részletig híven tükröztetni — szóval a képzelet munkálkodása helyett az emlékezetet, a művészet helyett photographiát gyakorolni, s az anyagot, nem pedig a formát becsülni lett divatossá.

Drámairodalmunkban, hála istennek, még nem

divatozik az élet, emberek és szokások emez ablakon való rajzolása. Mi csak dicsekszünk vele, hogy az életből s a történetből így-meg-úgy veszszük a tárgyat; de ritkán mondunk le a költői szabadságról. Mi ritkán esünk azon hibába, hogy az emlékezet szolgáljává tegyük a képzeletet; hanem leggyakrabban a képzelet tulságos szabadsága követ el hibákat.

Nem egy esetről, hanem csak néhány kivétellel mindenikről szólván, történeti drámáinkat a régi szokások, régi nyelv, a kor szellemének minden alaposabb vizsgálata nélkül írják, — s gyakran merőben kivesszik formájokból az eseményeket is, úgy hogy ha a nevek megcseréltetnének, a mese négy-öt századon át akármelyik magyar király alatt történhetnék — rá nem ismerünk se a korra, se az emberekre s gyakran az eseményekre sem, — úgy hogy a „történeti“ czímre utoljára alig ad jogot egyéb a nevezetes emberek és helyek nevével s a külön műformára való igényt semmi sem szentesíti, mint a kardos csoportozatok, magyar ruha és oly phrasások, melyek mindinkább a jelenkorra vonatkoznak, s következőleg mind kevésbé a multra.

Sajnos; de a mint ezekből látni, kénytelenek vagyunk a képzelet szabadságának tulsága ellen szólni, míg más irodalmakban a szolgáltság tulsága ellen szoktak küzdeni.

Első szava e tárgyhoz a nemzeti történetnek van. Nem kívánja senki a költőtől, hogy a történet ismert férfiai ép úgy jellemezze mint a történetíró. A költő tovább mehet. Egy fő jellemvonást minden többi felett kiemelhet, s erősbbe tehet, szóval eszményitheti: egy-egy olygarchát felüthet sokkal nagyobb szabadság-hössé, vagy tehet zsarnokabbá, dolyfösebbé és kegyetlenebbé, mint a minő volt; de a történet megköveteli, hogy e részben is megtartsunk bizonyos határt s nagyában a történetből vegyük ama jellemvonást. Hasonló szabadságot enged, de egyszersmind hasonló korlátokat mér ki a történet a kor jellemzésére nézve is a képzeletnek. A politikai és társadalmi intézmények, a kor uralkodó eszméi dolgában meg van engedve a költőnek a maga erőteljesebb, határozottabb, s mondhatni egyoldalubb felfogása, s más részről az is, hogy a kor némely jellemvonásait enyhítse, s a mai fogalmakhoz idomítsa, nehogy a mostani közönség merőben idegennek találja magát a rég elmúlt világ szokásai között. Nem kívánjuk, hogy szóról szóra utánozva legyen a régi nyelv, a régi társalgási modor, s még a ruházatra nézve is helyén kívül valónak tartjuk a nagyon szigorú követelést; de meg lehet kívánni, hogy a kor intézményei, szokásai a lényegesebben hűvek legyenek. E lényegesekhez nem számítjuk

még a nyelvet sem, hanem igen az intézmények és a kor szelleme alap vonásait. Szóval megengedjük a módosítást és eszményítést e részben is, de a feltűnő anachromismosok ellen óvást tesz a történet. Az új intézményeket, ujkori divateszméket nem szabad átvinnünk rég elmúlt századokba.

Az eseményeket is mindig szükséges átido-
mitni, hogy költői kerek formáva idomulhassa-

nak; de főbb vonásaihoz hiveknek kell maradnunk. E részben nem szükséges a hosszas fejtegetés, mert nem oly gyakori az ellene elkövetett hiba. Drámáink nagyobb részében az események váza meg van tartva — s csak más tekintetekben, a jellemek és kor rajza dolgában, találunk hibákat: hűtlenséget és anachromismosokat.

SALAMON FERENCZ.

(Vége a jövő számban.)

V E G Y E S.

— *Savigny* Károly Frigyes, a francia eredetű német jogtudós, akadémiánk törvénytudományi osztályában külső levelező tag volt. Ezért a phil. történet- és törvénytud. osztályok hétfői (dec. 2.) közös ülésében, a mostanság elhalt híres tudós fölött *Venczel* Gusztáv r. tag emlékbeszédet tartta, szólván először az elhunynak személyiségéről, azután tudományos érdemeiről a jogtan mezején, végre mit nyert a magyar jogtudomány *Savigny* által. — Utána *Karvassy* Agoston, főlem-
említve, hogy elhunyt akad. r. tag *Czech* János nagy számú kéziratát felhasználatlanul hevernek, miért ő feltette magában azokat feldolgozni, ez alkalommal *Győr városának* *Czech* által németül írt s az előadó által magyarra dolgozott *történetét*, vagyis annak egy részét olvasta fel. Sok van abban, mi nem egyéb, mint a magyar historia köz-tudomású helyeinek ismétlése, sok, mi nagyon is helyi érdekűnek tűnt fel, az egészre pedig azt sugdosták körülünk, hogy pár évvel ezelőtt, épen az akadémia által kiadva, meg is jelent. — A titoknok jelenté, hogy *Szalay* István küldött felolvasandó mutatványt lélektani munkájából, de mint-hogy az idő már késő vala, felolvasottnak vette az ülés. — *Kállay* Ferencz r. tag hátrahagyott kéziratát VI. kötetben, egy e végre kiküldött bizottság véleménye szerint az osztály megvétele (300 ft.) ajánlani fogja az igazgató tanácsnak. — Ezután olvasta titoknok azon bizottság jelentését, mely a külföldi egyletek számára küldendő cserepéldányok kezelésének megvizsgálása s szabályozása végett a mult ülésből ki volt nevezve. A bizottság eljárását helyeslé az akadémia, sőt *Csengery* indítványára elhatározta, hogy a bizottság mind addig folytassa üléseit, míg e könyv-adományok kezelése tetteleg a rendes kerékvágásba nem jő, figyelmét, *Szabó* József l. tag. indítványa folytán, a külső l. tagok választási *okleveleink* kézhez juttatására is kiterjesztvén. — Végre néhány adakozás lön bejelentve az akadémia házára s tőkájéhez, meg a *Széchenyi*-emlékre, mely utóbbi összeg ujabban 2031 ftot tesz.

— A Kisfaludy-társaság *alapító-levél mintái*

készen vannak és *Szathmáry* Lajos pénztárnok urnál (Üllei ut: Köztelek) folyvást kaphatók lesznek. A kik tehát magánlevélben tett alapítványikat e rendes oklevéllel kicserélni, vagy új alapítványt tenni szándékoznak, méltóztassanak e belí szándékukat nevezett pénztárnok ural közölni. (Sziveskedjenek a lapok átvenni e tudósítást). —

Arany János igazgató.

— *Lauka* Gusztáv „Megtörténtek és megtörténhetők“ című humoreszkjei és komolyabb tartalmú beszélei második kiadásban jelentek meg, *Demjén* József nagyváradi könyvtáros által. *Lauka* tollát kedvezően ismeri a magyar közönség s e gyűjteményben, mint előszava jelenti, azon dolgozatai foglaltatnak, melyekről a közönség bírálat és ömaga kedvezőbben nyilatkoztak. Tekintve, hogy az első kiadás ezer példányban kelt el, a nélkül hogy bizományba adásra szükség lett volna, azt hisszük, e második kiadás sem szorúl bővebb ajánlatra.

— *Gróf* *Batthyányi* *Julia* újabb regényéről tudósítanak a lapok: „*Szeréndi* *Ilona* naplója“ — mely *Toldy* *István* által fordítva magyarul is megjelent *Emich* *G.* kiadásában.

— *Bolnairól* írják, hogy ismét fel fog lépni a nemzeti színházban, mint *Hamlet*. E szerepben mutatta be magát először is a közönségnek, s így alkalmat nyujt megmérni haladását a színművészetben.

— Az aldunai európai bizottság által, *Szabó* *József* akad. tag kérelmére, az akadémiának megküldött s könyvtáru si uton nem kapható tervrajzok, melyek a dunatorkolatot ábrázolják, az akadémia teremében kifüggesztve, a hétfői ülés alkalmával számos nézőt vontak magok köré.

— Az erdélyi muzeum-egylet nov. 22-én tartotta évi rendes közgyűlését. Tárgyai s az ez alkalommal mondott beszédek olvashatók a nagyobb lapokban.

— *Reményi* *Ede* a fővárosban f. hó 8. 15. 22-dik napjain klasszikus kamarai négyes estélyt fog rendezni, melyek programját már ki is adta. Az estélyek helyisége az Európa szálloda.

UJ KÖNYVEK *).

LATIN NYELVTAN. Kézikönyv gymnasiumi és reál-tanulók számára. I. folyam. Irta *Gönczy Pál* nevelő s tanár és m. akad. tag. Ára 40 kr. (Ráth, Pest.)

MAGYARORSZÁG CSALÁDAI, czimerekkel és leszár-mazási táblákkal. Irta *Nagy Iván*. Tizedik kötet. 3—4 füzet. Molnár—Nagy. — Ára 1 ft 70 kr. (Ráth, Pest.)

TANMÓDSZERES VEZÉRKÖNYV a latin nyelv tanítá-sára. Készítette *Gönczy Pál*, nevelő és tanár. Ára 80 kr. (Ráth, Pest 1862.)

NYUGAT-EURÓPA. Uti levelek. Irta *Heckenast-Bajza Lenke* (Engel és Mandello, Pest. 1862.)

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehesük, kéret-nek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész czímét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek.
A szerkesztőség.

BUDAPESTI SZEMLE. Szerkeszti és kiadja *Csengery Antal*. XLI. füzet. (Tizenharmadik kötet első füzete). Előfizetési ára X füzetnek 10 ft, V füzetnek 6 ft. (Emich, Pest.)

HONVÉDÉLET. Humoreszkek, életképek s beszélyek 1848—49-ből. Irta *Szokolay Viktor*. Ára 1 ft. 20 kr. (Emich, Pest.)

Kilencz év EGY SZÁMÜZÖTT ÉLETÉBŐL. Irta gróf *Wass Samu*. 1. folyam. Ára 2 ft. (Ráth, Pest.)

TARTALOM.

Kazinczy nyelvujítása. *Imre S.* — Kukliné prédiká-cziói. *Gy. P.* — *Cassius* éneke. *Tóth Endre.* — Egy sze-gény asszony története. *Jókai.* — Értesítő. — Kisfaludy-társaság. — Színház. — Vegyes. — Uj könyvek.

Előfizetési felhívás

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

aesthetikai, kritikai és szépirodalmi hetilapra.

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ első éve octo-ber végével lefolyt.

Nem szükség mondanunk, mennyi aka-dálylyal kellett küzdenie fenállása első év-ben: részint, mivel a közönség osztatlan figyelmét a haza nagy érdekei vették igény-be; részint, mert a kedélyek általános hul-lámzása az irodalmi csöndesebb munkás-ságra is ernyesztőleg hatott.

Mindamellettt igyekeztünk megoldani fel-adatunkat. Mennyire sikerült ez: olvasó-inkra bizzuk megítélni. Elöttük a lap egy évi folyama erős és gyöngye oldalaiival; ám forgassák végig s ítéljenek: lehetett volna-e az adott körülmények közt e nemben vala-mi sokkal jobbat állítani elő.

Szándékunk volt előfizetési határidőn-ket összeegyeztetni a naptári évvel, s e czél-

ból december végeig is fogadtunk el előfize-tést. De bővebb megfontolás után beláttuk, hogy e változtatás nem czélszerű. Lapunk mind alakjára, mind tartalmára nézve alkal-mas, hogy év végén beköttessék; s azon t. előfizetőinket, kik mult évi novembertől je-len october végeig járatták, ha tovább nem kívánák is, nem foszthatnók meg címlap-tól és tartalomjegyzéktől. Már pedig ha eze-ket adunk most octoberben s így bezárjuk ez évi folyamatot: nem adhatunk december-ben ismét. A kötetek disztelen egyformát-lansága is ellene mond ama változtatásnak. Ennélfogva tisztelettel fölkérjük azon t. cz. előfizetőinket, kik december végeig küldöt-ték be a pénzt, hogy előfizetésüket félévre kiterjeszteni méltóztassanak.

Ezek szerint az előfizetés rendje így áll:

Helyben házhoz, vidékre postai küldéssel:

Egész évre (nov. 1861—oct. 1862) . . . 10 ft. a. é.

Fél évre (nov. 1861—apr. 1862) 5 „ „

Az előfizetési pénz a „Szépirodalmi Figyelő“ kiadó hivatalába (Egyetem-utca 4. sz.) küldendő be.

Pest, oct. 23. 1861.

Heckenast Gusztáv

kiadó.

Arany János

szerkesztő tulajdonos.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.